



# Bosanskohercegovački slavistički kongres

# I

ZBORNIK RADOVA | LINGVISTIKA

ISSN 2303-4106



KNJIGA 1

# Bosanskohercegovački slavistički kongres I

ZBORNİK RADOVA | **LINGVISTIKA**



**KNJIGA 1**

# BOSANSKOHERCEGOVAČKI SLAVISTIČKI KONGRES

## ZBORNİK RADOVA (KNJIGA 1)

© Slavistički komitet; prvo izdanje, 2012. Sva prava pridržana. Nijedan dio ove publikacije ne smije se umnožavati na bilo koji način ili javno reproducirati bez prethodnog dopuštenja izdavača.

### Izdavač

Slavistički komitet, Sarajevo

Filozofski fakultet u Sarajevu, F. Račkog 1, Sarajevo, BiH

tel. (+387) 33 253 170 e-mail [info@slavistickikomitet.ba](mailto:info@slavistickikomitet.ba)

[www.slavistickikomitet.ba](http://www.slavistickikomitet.ba)

### Redakcija

Josip Baotić, Senahid Halilović, Jagoda Jurić-Kappel,

Marina Katnić-Bakaršić, Svein Mønnesland

### Glavni urednik

Senahid Halilović

### Urednica

Mirela Omerović

ISSN 2303-4106

ZBORNİK RADOVA | **LINGVISTIKA**

# Bosanskohercegovački slavistički kongres

# I

Zbornik radova  
(knjiga 1)



Sarajevo, 2012.

---

Objavljivanje ove knjige finansijski su podržali Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke i Fondacija za izdavaštvo.

# Sadržaj

Predgovor . . . . .	9
<b>I. Standardiziranje bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika krajem 20. i početkom 21. stoljeća. . . . .</b>	<b>11</b>
Ante Bičanić: Pravopisna norma i standardizacija hrvatskoga jezika devedesetih godina 20. stoljeća i početkom 21. stoljeća . . . . .	13
Rajka Glušica: Restandardizacijski procesi u bosanskom, crnogorskom, hrvatskom i srpskom jeziku . . . . .	25
Emira Mešanović-Meša: Rječnici bosanskoga jezika . . . . .	35
Svein Mønnesland: Dvadeset godina bosanskog jezika . . . . .	45
Paul-Louis Thomas: Kako napraviti zajedničku gramatiku BCHS (bosanskog, crnogorskog, hrvatskog, srpskog) jezika? . . . . .	51
Branko Tošović: Standardološki red i kaos . . . . .	59
<b>II. Historija jezika: Jezik bosanskih spomenika pismenosti . . . . .</b>	<b>69</b>
Ruggero Cattaneo: Lastričevi prevoditeljski postupci u <i>Testimonium bilabium</i> na primjeru XVII. homilije. . . . .	71
Jagoda Jurić-Kappel: Sistem žanrova u srednjovjekovnoj vjerskoj književnosti – Nekoliko načelnih zapažanja . . . . .	87
Alen Kalajdžija: O nekim leksikološkim aspektima proučavanja <i>Makbuli-arifa</i> . . . . .	99
Catherine Mary MacRobert: How well did Hval know the Psalter? . . . . .	109
Lejla Nakaš: Jezik i grafija revidiranih natpisa . . . . .	119
Sanja Perić Gavrančić: <i>Knjižica ručna za mladiće latinski jezik učeće u bosanski izgovor složena fra Ambroza Matića (1832.)</i> . . . . .	129
Johannes Reinhart: Historija bosanskoga jezika u srednjem vijeku u svjetlu isprava . . . . .	135
<b>III. Bosanskohercegovački narodni govori . . . . .</b>	<b>145</b>
Elmedina Alić: Govor Travnika krajem XIX stoljeća: Fonetsko-fonološke osobenosti . . . . .	147
Refik Bulić: Ekavsko-jekavski govori u Bosni i Hercegovini . . . . .	153
Alma Genjac-Nakičević: Govor Bošnjaka u Turskoj: Fonetsko-fonološke osobenosti . . . . .	165
Senahid Halilović: Bosanskohercegovački lingvistički atlas: Dvije ankete i jedna izoglosa . . . . .	171

Niaza Imamović: Doprinos Dalibora Brozovića istraživanju bosanskohercegovačkih govora . . . . .	185
Enisa Ivojević: Doprinos Asima Pece razvoju bosanskohercegovačke dijalektologije . . . . .	197
Данијела Станић и Јелена Јанковић: Придеви који означавају боје у источнохерцеговачком дијалекту . . . . .	203
<b>IV. Bosanski, hrvatski i srpski jezik u svijetu: Lektorati i status na odsjecima za slavistiku. . . . .</b>	<b>215</b>
Timea Bockovac: Prikaz djelovanja Katedre za kroatistiku u Pečuhu (Republika Mađarska) . . . . .	215
Helena Burić i Josip Lasić: Materinski jezik u multikulturalnom prostoru Australije. . . . .	221
Hatidže Burnić: Negativni utjecaj njemačkog jezika na maternji jezik Bosanaca koji žive u Njemačkoj. . . . .	229
Amela Ljevo-Ovčina: Imenovanje bosanskog jezika u Rusiji: Ima li bosanskog u ruskom? . . . . .	235
Hasnija Muratagić-Tuna: Status bosanskog jezika u Srbiji, Makedoniji i Kosovu. . . . .	245
<b>V. Slavističke teme: Savremena slavistička lingvistička istraživanja . . . . .</b>	<b>255</b>
Јован Ајдуковић: Шта је ново у српској и хрватској лингвистичкој контактологији у првој деценији XXI века? . . . . .	257
Katarina Aladrović Slovaček: Razvojna obilježja dječjega jezika u ovladavanju sintaksom hrvatskoga jezika . . . . .	269
Marko Alerić i Tamara Gazdić-Alerić: Čimbenici koji utječu na stavove o (hrvatskome) standardnom jeziku . . . . .	279
Vesna Bjedov: Jezik priča <i>Suza i radost didova</i> Ivana Ićana Ramljaka u nastavi hrvatskoga jezika . . . . .	291
Danilo Capasso i Martina Knežević: Italijanski jezik i jezik BHS: lažni prijatelji, pravi prijatelji i novi prijatelji. . . . .	301
Драгана Цвијовић: О вулгаризмима у <i>Речнику српскохрватскога књижевног језика</i> Матице српске. . . . .	309
Jasmina Čaušević i Sandra Zlotrg: Diskriminacija u jeziku: Istraživanja u BiH . . . . .	319
Tamara Gazdić-Alerić: Utvrđivanje sastavnica pojma <i>jezična kultura</i> . . . . .	327
Helena Grochola-Szczepanek: Informacje o płci w słownikach języka polskiego i bośniackiego . . . . .	337
Александра Ѓуркова: Актуелни тренденции во македонскиот публицистички стил. . . . .	351
Jasmin Hodžić: O jednom sintaksičkom modelu s figurativnim konceptom u prijedložno-padežnih izraza s mjesnim i prostornim značenjem. . . . .	361
Marijana Horvat: Sufiksalne imeničke izvedenice u Voltićevu <i>Ričoslovniku</i> (tvorba sufiksima -/a/c, -l/a/c, -telj i -v/a/c) . . . . .	371
Marko Jesenšek: Slovenski jezik v stiku podonavskega in alpskega prostora . . . . .	381

Zenaida Karavdić: Nefokusirani intervju i naknadno popunjavanje upitnika kao metod dijalektološke sintakse. . . . .	391
Marina Katnić-Bakaršić: Uloga zamjenica <i>mi i oni</i> u konstrukciji odnosa moći u diskursu . . . . .	399
Petra Košutar: Leksikografske odrednice u hrvatskim rječnicima u 18. stoljeću u kontekstu europske leksikografije . . . . .	407
Anđelka Lazić: Eksplikacija orijentalizama u <i>Rečniku mačvanske tradicionalne kulture</i> . . . . .	417
Ivana Lovrić Jović: Prodor bosanskih leksičkih značajka u dubrovački govor 17. i 18. stoljeća . . . . .	427
Ana Makišova: Gramatička sredstva izražavanja negacije . . . . .	435
Ana Marić: Glasovne promene u imeničkoj deklinaciji slovačkog i srpskog jezika . . . . .	441
Danijela Marot Kiš i Nikolina Palašić: Metafora kao odsustvo značenja u javnoj komunikaciji . . . . .	451
Darko Matovac: O prijedlozima u hrvatskom jeziku . . . . .	461
Nedad Memić: Leksikološki model obrade njemačkih transferskih riječi u bosanskome jeziku . . . . .	471
Vesna Mikolić: Jezik bosanske i slovenske poezije Josipa Ostija. . . . .	481
Наташа Миланов и Милица Стојановић: Прилог проучавању полисемије српског језика. . . . .	493
Бојана Мојсиловић: Мађаризми у савременом српском језику (лексикографско-лексиколошки аспект). . . . .	505
Borana Morić Mohorovičić i Anastazija Vlastelić: Sintaksa u hrvatskim jezičnim savjetnicima 20. i 21. stoljeća . . . . .	517
Iva Nazalević Čučević i Jelena Cvitanušić Tvico: Načini izražavanja dopusnosti u hrvatskome jeziku . . . . .	527
Lidija Nerandžić-Čanda: Tvorba i tvorbene kategorije deverbativnih imenica u savremenom srpskom jeziku . . . . .	539
Марина Николић: Диферентивно степеновање у сложеним реченицама савременог српског језика . . . . .	547
Mirela Omerović: O nekim konstrukcijama sa značenjem namjene u bosanskome jeziku . . . . .	557
Dunja Pavličević-Franić: Razvoj ranoga leksikona u hrvatskome jeziku . . . . .	563
Sabine Pawischitz: Burgenland-Croatian – a language in contact – First signs of language decay . . . . .	575
Bernardina Petrović i Ivana Brač: Osnovna morfološka i semantička obilježja jednosložnih imenica u hrvatskome jeziku . . . . .	587
Neda Pintarić: Emotivno vrjednovanje iskaza pomoću komunikacijskih priloga u hrvatskom i poljskom jeziku . . . . .	597
Анна А. Плотникова: Этнолингвистическая география Боснии и Герцеговины . . . . .	607
Ivo Pranjković i Lada Badurina: Načini izražavanja imperativnosti . . . . .	619
Bernisa Puriš: Poetska slika Drugog u bosanskohercegovačkim putopisima. . . . .	629
Andrea Sapunar Knežević i Marijana Togonal: Jezična obilježja novinarsko-publicističkog stila u hrvatskim tiskanim informativnim medijima. . . . .	637



---

Марина Спасојевић и Марија Милосављевић-Тодоровић: Граматичка структура исказа у огласима продаје на српском језику на интернету . .	645
Jožica Škofic: Hrvške izposojenke v slovenskih narečjih – raziskave za <i>Slovenski lingvistični atlas</i> . . . . .	657
Aleksander Urkom: Obrada tekstova jezika u dijaspori metodom korpusne lingvistike . . . . .	665
Elena Uzenjova: Etnolingvističke metode proučavanja karpatsko-balkanskog regiona. . . . .	671
Jelena Vignjević: Škola i sociolingvistički aktivizam . . . . .	675
Silvana Vranić i Sanja Zubčić: Strukturalna analiza turcizama u frazemima hrvatskih štokavskih govora . . . . .	685
Podaci o autorima. . . . .	695

# Наташа Миланов и Милица Стојановић: Прилог проучавању полисемије српског језика

У раду се на корпусу два одабрана тома Речника САНУ анализира однос између полисемије и дужине лексеме, као и семантички склоп полисемне лексеме. Под полисемном лексемом сматрали смо ону која има забележених минимум петнаест значења у речнику.

Кључне речи: полисемија, лексема, значење.

## A Contribution to the Study of Polisemy in Serbian

This paper, based on the corpus of two selected tomes of the Serbian Academy of Sciences and Arts Dictionary, analyzes relationship between polysemy and length of lexemes, as well as semantic construction of polysemic lexemes. By polemismic lexeme, we consider one who has at least fifteen recorded definitions in dictionary.

Key words: polysemy, lexeme, meaning.

**1. Опште напомене о полисемији.** Под полисемијом (вишезначношћу) у лексикологији подразумева се способност лексеме да има више значења. Полисемија је карактеристика скоро свих речи општег лексичког фонда, док је једнозначност одлика термина или неких неадаптираних речи, туђица, скоро свих бројева, неких имена сродника и сл. (в. Гортан-Премк 1997:41). Лексема може развити нова значења различитим механизмима. Најзаступљенији начини формирања нових значења лексеме су метафора, метонимија, синегдоха и платисемија.<sup>1</sup>

**1.1.** Поред означавања способности лексеме да има више значења, термин полисемија је и заједнички назив за све механизме настанка нових значења (метафору, метонимију, синегдоху, платисемију итд.). Полисемија је сложена појава која се може анализирати и кроз однос према другим лексичким појавама: хомонимији (*коса* 'длаке на глави, власи' : *коса* 'коса, нагнута страна брега или планине, падина'), моносемији (*војник* : *војниковати*), антонимији (где се могу поредити

<sup>1</sup> Ово нису и једини механизми настанка нових значења. О другим поступцима настанка нових значења в. Драгићевић 2003:221-229.

значања семантички супротстављених лексема, нпр. придевâ *дуг* и *кратак*), синонимији (где се може анализирати развој секундарних значења двеју лексема које нису апсолутни синоними, већ су једнаке у неком семантичком остварењу, рецимо, именицâ *девојка* и *риба*).

**1.2.** Полисемантичност лексема је тема бројних научних радова и студија у којима је ова сложена појава сагледавана из различитих углова. Анализирајући српски језички материјал, Д. Гортан-Премк је читаву књигу *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику* (1997) посветила овој лексичкој појави и односу полисемије према другим сродним процесима<sup>2</sup>. Полисемија је, такође, незаобилазна тема свих лексиколошких уџбеника и приручника (Д. Шипка, Р. Драгићевић и др.). Полисемијом одређених лексичких група бавили су се, између осталих, и И. Грицкат, М. Радић-Дугоњић, М. Радовић-Тешић, С. Ристић, М. Дешић, који су у низу радова обрађивали различите проблеме везане за ову лексичку појаву.

**2.1. Метод и циљеви рада.** У раду ћемо на ограниченом корпусу покушати да утврдимо однос између полисемије и дужине лексеме, као и семантички склоп полисемне лексеме. Као основно полазиште и модел за анализу послужио нам је рад проф. М. Дешића “Из српскохрватске полисемије”, објављен у његовој књизи *Из српскохрватске лексике*.<sup>3</sup> У поменутом чланку аутор је на корпусу прва три тома *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ анализирао неке проблеме у вези са полисемијом – везу полисемије и дужине лексеме, као и семантичку структуру вишезначних лексема.

**2.2.** Нашу грађу ће чинити 16. и 17. том *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ (РСАНУ)<sup>4</sup>. Ова два тома обухватају одреднице *нокат* – *одврзивати* (16. том) и *одвркао* – *Опово* (17. том). Циљ нам је и да овим прилогом допунимо списак полисемних лексема српског језика, који је почео да формира проф. М. Дешић својим радом “Из српскохрватске полисемије”, а надамо се да ће, у даљим истраживањима, и после објављивања свих томова РСАНУ, бити заокружен списак свих полисемних лексема српског језика.

**2.3.** Анализу ћемо организовати на начин на који је она организована у наведеном чланку М. Дешића. Такође ћемо, на неким местима, наше резултате поредити са резултатима до којих је дошао овај аутор.

<sup>2</sup> У овој монографији ауторка је сабрала своја искуства настала на основу вишегодишњих истраживања у областима лексикографије и лексикологије и на основу своје лексикографске праксе. Истраживања која су представили научници са великим лексикографским искуством значајно доприносе осветљавању полисемије, јер се у њиховим анализама спајају теоријска знања и практична искуства.

<sup>3</sup> Исти рад објављен је раније у зборнику *Лексикографија и лексикологија*, Нови Сад – Београд, 1982, 55-64.

<sup>4</sup> О лексичком богатству овог речника М. Пешикан (1973-1974:16-17) каже да је приближним израчунавањем утврђено да ће број речи у њему, кад буде завршен, износити око 400.000. Колико је то импозантан број, види се кад се упореди са бројем речи које садрже други речници – Вуков, Речник МС, Речник ЈАЗУ и сл. Тако, речи на *ба-* у РСАНУ има 3.457, према 1.873 у Речнику ЈАЗУ. Поред броја речи, показатељ богатства лексичке грађе је и интензивна семантичка диференцијација, гранање значења и њихових нијанси. Као пример, М. Пешикан наводи број значења глагола *извести* и *изводити* (41, односно 49 значења).

2.4. Избројали смо све лексеме које у 16. и 17. тому РСАНУ имају најмање петнаест значења. У тих петнаест значења уврстили смо сва значења и подзначања (обележена посебним бројевима или словима), као и посебна фигуративна значења. Као посебно значење нисмо рачунали значењске нијансе одвојене у дефиницији тачком и зарезом (;). Уколико је неко значење упућено на више значења неке лексеме, то смо рачунали као једно значење (нпр. *одврнути* – 5. в. *одвратити* (I, Ia, б, 2a, б, 3a, б, 4a, 5a, ба, б)).

2.5. Пошто велики број полисемних лексема из наше грађе учествује у грађењу бројних израза, у тај број (15) урачунали смо и изразе (са свим значењским нијансама), као и пословице. Изразе смо бројали како бисмо видели у каквом односу стоји број значења неке лексеме са богатством изразâ. Нисмо узимали у обзир изразе дефинисане упућивачком дефиницијом (нпр. *ноћни боровац*, *ноћни кобац*, *ноћни лонац* итд. – в. *код тих именица*.). Овакав начин бројања значења полисемних лексема преузели смо из рада М. Дешића, у коме је примењен исти поступак.

3.1.0. *Грађа*. Навешћемо списак лексема које у два прегледана тома имају минимум петнаест значења и представити их у две групе.

3.1.1. У првој групи дајемо списак лексема са минимум петнаест значења, где смо, поред значења, урачунали и изразе и пословице:<sup>5</sup>

16. том РСАНУ: *нокат* — 77 (13 + 64), *нос* — 68 (10 + 57 + 1), *носити (се)* — 64 (63 — 43 + 20 — обично + повратно + 1), *но́та* (лат.) — 17 (11+6), *ноћ* — 51 (7 + 39 + 5), *ноћник* и *ноћник* — 18 (17 + 1), *ноћница* и *ноћница* — 17 (15 + 1 + 1), *нудити (се)* — 26 (24 — 16 + 8 — обично + повратно + 2), *нужда* — 21 (7 + 13 + 1), *о* (предлог) — 54, *о* (узвик) — 17, *обáлити (се)* — 26 (19 + 7 — обично + повратно), *обáрати<sup>1</sup> (се)* — 43 (39 — 28 + 11 — обично + повратно + 4), *обдржáвати (се)* — 15 (13 + 2 — обично + повратно), *обележáвати* ијек. *обилежáвати (се)* — 15 (13 + 2 — обично + повратно), *обележити* ијек. *обилежити (се)* — 17 (16 + 1 — обично + повратно), *обелџје* и *обелџје* ијек. *обилџје* и *обилџје* — 16, *обéлити<sup>1</sup>* ијек. *обијéлити (се)* — 18 (15 — 14 + 1 — обично + повратно + 3), *обесити* ијек. *објесити (се)* — 20 (17 — 4 + 13 — обично + повратно + 3), *обзир* — 17 (6 + 11), *обíјати (се)* — 26 (19 — 15 + 4 — обично + повратно + 8), *обилазити (се)* — 27 (23 — 22 + 1 — обично + повратно + 4), *дбилан* и *обилан* — 23 (22 + 1), *дбити (се)* — 26 (20 — 15 + 5 — обично + повратно + 6), *обíћи* и *обићи (се)* — 23 (21 — 18 + 3 — обично + повратно + 2), *обичáј* — 17 (5 + 12), *објáвити<sup>1</sup> (се)* — 20 (18 — 10 + 8 — обично + повратно + 2), *облáк* — 40 (17 + 18 + 5), *облáст* — 19 (18 + 1), *облétати* ијек. *облијétати (се)* — 19 (17 + 2 — обично + повратно), *облétети* ијек. *облétјети (се)* — 17 (15 + 2 — обично + повратно), *облизíвати (се)* — 16 (14 — 9 + 5 — обично + повратно + 2), *облити (се)* — 26 (21 — 13 + 8 — обично + повратно + 5), *облица* и *облица* — 20 (19 + 1), *облог<sup>1</sup>/облога* — 16 (14 + 2), *обложити (се)* — 16 (14 — 11 + 3 — обично + повратно + 2), *облук (облук)* — 20, *обнáвљати (се)* — 21 (12 + 9 — обично + повратно), *обновити (се)* — 19 (14 + 5 — обично + повратно), *обојак* — 16 (8 + 7 + 1), *оборити (се)* — 52 (47 — 33 + 14 — обично + повратно + 5), *образ<sup>1</sup>* — 57 (18 + 36 + 3), *обра́зац* и *образац* — 15, *обráтити (се)* — 26 (24 — 15 + 9 — обично + повратно + 2), *обраћати (се)* — 16 (15 — 8 + 7 — обично + повратно + 1), *обрнути (се)* — 39 (35 — 20 + 15 — обично + повратно + 4), *обрт* и *обрт* — 25 (18 + 7), *обртан* — 15 (14 + 1), *обртати (се)* — 46 (38 — 20 + 18 — обично + повратно + 7 + 1), *обруч* — 28 (24 + 4), *обути (се)* — 17 (13 — 8 + 5 — обично + повратно + 4), *обући* и *обући (се)* — 19 (16 — 8 + 8 — обично + повратно + 3), *овáј* — 22 (13 + 9), *овца* — 19 (10 + 8 + 1), *двцица* — 23

<sup>5</sup> Први број представља укупан збир значења лексема, израза и пословица; први број у загради представља број значења, други број представља број израза, а последњи је број пословица.

(10 + 12 + 1), *огањ* — 67 (37 + 29 + 1), *огласити (се)* — 38 (37 — 19 + 18 — обично + повратно + 1), *оглашава́ти (се)* — 19 (18 — 10 + 8 — обично + повратно + 1), *огле́д* — 18, *огледа́ло* — 15 (13 + 2), *огледа́ти (се)* — 27 (26 — 15 + 11 — обично + повратно + 1), *огледати (се)* — 26 (16 + 10 — обично + повратно), *огње́вит* — 18 (17 + 1), *огње́н*<sup>2</sup> — 25 (21 + 4), *огњица* — 27 (22 + 5), *огњиште* — 24 (18 + 6), *оголити* — 15 (13 — 10 + 3 — обично + повратно + 2), *ограда* — 21 (17 + 4), *огради́ти (се)* — 23 (22 — 15 + 7 — обично + повратно + 1), *одре́знути* — 16 (13 + 3), *одрејати* ијек. *одрејати (се)* — 16 (9 — 7 + 2 — обично + повратно + 6 + 1), *огу́лити (се)* — 15 (9 + 6 — обично + повратно), *од* (предлог) — 40, *одава́ти<sup>1</sup> (се)* — 23 (17 + 6 — обично + повратно), *ода́пети (се)* — 19 (16 — 12 + 4 — обично + повратно + 3), *ода́ти (се)* — 26 (14 + 12 — обично + повратно), *одбаца́вати (се)* — 21 (20 — 17 + 3 — обично + повратно + 1), *одба́цити (се)* — 18 (14 + 4 — обично + повратно), *одби́јати (се)* — 41 (27 + 14 — обично + повратно), *одби́ти (се)* — 56 (35 + 21 — обично + повратно), *одва́јати (се)* — 38 (36 — 20 + 16 — обично + повратно + 2), *одва́лити (се)* — 39 (38 — 29 + 9 — обично + повратно + 1), *одва́љивати (се)* — 19 (14 + 5 — обично + повратно), *одве́сти* и *одвести (се)* — 16 (14 — 10 + 4 — обично + повратно + 2), *одвѝти (се)* — 20 (11 + 9 — обично + повратно), *одво́јити (се)* — 40 (37 — 23 + 14 — обично + повратно + 3), *одвра́тити (се)* — 23 (22 — 16 + 6 — обично + повратно + 1), *одвраћа́ти (се)* — 24 (22 — 17 + 5 — обично + повратно + 2).

**17. том РСАНУ:** *одврнути (се)* — 18 (9 + 9 — обично + повратно), *одговара́ти (се)* — 36 (35 — 33 + 2 — обично + повратно + 1), *одговѝр* — 16 (15 + 1), *одговѝрити (се)* — 22 (19 + 3 — обично + повратно), *одѝрати (се)* — 22 (14 — 10 + 4 — обично + повратно + 7 + 1), *одзѝв* и *одзѝв* — 15, *одигра́ти (се)* — 18 (16 — 14 + 2 — обично + повратно + 2), *одисати* — 15, *одлази́ти* — 16, *одма́кнути* = *одмаћи* и *одмаћи (се)* — 17 (16 — 11 + 5 — обично + повратно + 1), *одмерава́ти* ијек. *одмје́равати (се)* — 15 (14 — 13 + 1 — обично + повратно + 1), *одмерити* ијек. *одмје́рити (се)* — 29 (24 — 20 + 4 — обично + повратно + 5), *одме́тати* и *одметати (се)* — 17 (11 + 6 — обично + повратно), *одме́тнути* и *одметнути (се)* — 20 (12 + 8 — обично + повратно), *одмица́ти (се)* — 20 (15 + 5 — обично + повратно), *одмор* — 20 (8 + 12), *одне́ти* и *одне́ти* ијек. *однијети* и *однијети (се)* — 39 (27 — 24 + 3 — обично + повратно + 12), *одно́сити* — 17, *оддо́лети* ијек. *оддо́љети (се)* — 17 (15 — 14 + 1 — обично + повратно + 2), *одре́дити (се)* — 17 (13 + 4 — обично + повратно), *одређивати* — 16 (15 + 1 — обично + повратно), *одрезати* — 15, *одреши́ти* ијек. *одријѝшити (се)* — 27 (23 — 13 + 10 — обично + повратно + 4), *одржати (се)* — 31 (20 + 11 — обично + повратно), *одрднѝти (се)* — 17 (10 + 7 — обично + повратно), *одсећи* ијек. *одсе́јти (се)* — 24 (16 — 13 + 3 — обично + повратно + 8), *одска́кати* — 18, *одска́чити* — 28 (26 + 2), *оду́зети (се)* — 32 (21 — 15 + 6 — обично + повратно + 11), *оду́шити (се)* — 19 (14 + 5 — обично + повратно), *оже́нити (се)* — 19 (13 — 8 + 5 — обично + повратно + 6), *оже́ћи* и *дже́ћи (се)* — 22 (21 — 18 + 3 — обично + повратно + 1), *ожѝвети* ијек. *ожѝвѝти (се)* — 19 (18 + 1 — обично + повратно), *ожѝвѝти* — 16, *ожѝвљава́ти (се)* — 22 (21 + 1 — обично + повратно), *озбиљан* — 16 (15 + 1), *ознака* — 16 (14 + 2), *означава́ти* — 16, *окамени́ти (се)* — 15 (6 + 9 — обично + повратно), *окачи́ти (се)* — 15 (12 — 8 + 4 — обично + повратно + 3), *окѝвр* и *окѝвр* — 21, *окину́ти (се)* — 19 (13 + 6 — обично + повратно), *о́кно* — 19 (16 + 3), *о́ко* — 259 (28 + 225 + 6), *о́ко* (предлог) — 18, *окдѝвати (се)* — 15 (12 — 8 + 4 — обично + повратно + 2 + 1), *окрѝва́ти (се)* — 15 (13 — 5 + 8 — обично + повратно + 2), *окрену́ти (се)* — 88 (41 — 27 + 14 — обично + повратно + 47), *окре́сати (се)* — 18 (14 + 4 — обично + повратно), *о́кретати* и *о́крѝтати (се)* — 51 (45 — 26 + 19 — обично + повратно + 6), *о́криље* — 15, *о́кру́жити (се)* — 18 (17 — 13 + 4 — обично + повратно + 1), *о́купити (се)* — 27 (25 — 19 + 6 — обично + повратно + 2), *о́кце* — 15, *олаба́вити* и *олабавити (се)* — 21 (18 + 3 — обично + повратно), *олако* — 15, *ола́кшиати (се)* — 17 (14 — 10 + 4 — обично + повратно + 3), *о́лѝван* — 15 (13 + 2), *о́лово* — 22 (6 + 16), *о́лујан* и *о́лујан* — 15, *о́лук* (тур.) — 17, *о́љуи́тити (се)* — 17 (11 + 6 — обично + повратно), *ома́кнути* = *омаћи* и *омаћи (се)* — 30 (16 + 14 — обично + повратно), *ома́хнути (се)* — 24 (23 — 20 + 3 — обично + повратно + 1), *омица́ти (се)* — 24 (21 —

11 + 10 — обично + повратно + 3), *омлáдити* (се) — 15 (6 + 9 — обично + повратно), *омрсити* (се) — 25 (23 — 12 + 11 — обично + повратно + 2), *о̀нáј* — 22 (14 + 7 + 1), *о̀нáкo* и *о̀нáкo* — 42 (33 + 9), *о̀пáк*<sup>2</sup> — 23, *о̀пáлити* (се) — 35 (32 — 25 + 7 — обично + повратно + 3), *о̀панак* — 33 (4 + 29), *о̀парити* (се) — 18 (17 — 12 + 5 — обично + повратно + 1), *о̀пасати* (се) — 23 (18 — 13 + 5 — обично + повратно + 5), *о̀пéћи* и *о̀пéћи* (се) — 17 (13 — 8 + 5 — обично + повратно + 3 + 1), *о̀пипати* — 16 (9 — 7 + 2 — обично + повратно + 7), *о̀пирати* (се) — 20 (19 — 7 + 12 — обично + повратно + 1), *о̀плéсти* и *о̀плéсти* (се) — 30 (26 — 19 + 7 — обично + повратно + 4).

**3.1.2.** Сада ћемо навести лексеме које имају минимум петнаест значења (у која спадају основно значење и секундарна значења, са свим подзначањима). На овом месту нећемо у загради посебно наводити број значења основног и повратног глагола, пошто смо тај податак већ навели у претходном пасусу (т. 3.1.1):

**16. том РСАНУ:** *носити* (се) (63), *ноћник* (17), *ноћница* (15), *нудити* (се) (24), *о* (предлог) (54), *о* (узвик) (17), *обалити* (се) (26), *обарати*<sup>1</sup> (се) (39), *обдржавати* (се) (15), *обележавати* ијек. *обилежавати* (се) (15), *обележити* ијек. *обилежити* (се) (17), *обележе* ијек. *обилеже* (16), *обелити*<sup>1</sup> ијек. *обилелити* (се) (15), *обесити* ијек. *објесити* (се) (17), *објјати* (се) (19), *објлазити* (се) (23), *обилан* (22), *обити* (се) (20), *обићи* и *обићи* (се) (21), *објавити*<sup>1</sup> (се) (18), *облак* (17), *област* (18), *облétати* ијек. *облијétати* (се) (17), *облétети* ијек. *облétјети* (се) (17), *облити* (се) (21), *облица* (19), *облук* (облук) (20), *обнáвљати* (се) (21), *обндвити* (се) (19), *оборити* (се) (47), *образ*<sup>1</sup> (17), *образац* (15), *обратити* (се) (24), *обраћати* (се) (15), *обрнути* (се) (35), *обрт* (18), *обртати* (се) (38), *обруч* (24), *обући* (се) (16), *огањ* (37), *оглáсити* (се) (37), *оглашáвати* (се) (18), *олéд* (18), *олéдати* (се) (26), *о̀гледати* (се) (26), *огњéвит* (17), *о̀гњен*<sup>2</sup> (21), *о̀гњица* (22), *о̀гњиште* (18), *о̀града* (17), *о̀градити* (се) (22), *о̀гу́лити* (се) (15), *од* (предлог) (40), *одавати*<sup>1</sup> (се) (23), *ода̀пéти* (се) (16), *одати* (се) (26), *одба́цивати* (се) (20), *одба́цити* (се) (18), *одбијати* (се) (41), *одбити* (се) (56), *одвајати* (се) (36), *одва́лити* (се) (38), *одва́љивати* (се) (19), *одвити* (се) (20), *одвојити* (се) (37), *одвратити* (се) (22), *одвратити* (се) (22);

**17. том РСАНУ:** *одврнути* (се) (18), *о̀дговáрати* (се) (35), *о̀дговoр* (15), *о̀дговoрити* (се) (22), *о̀дзив* (15), *о̀диграти* (се) (16), *о̀дисати* (15), *о̀длазити* (16), *о̀дма́кнути* = *о̀дмаћи* (се) (16), *о̀дмерити* ијек. *о̀дмјерити* (се) (24), *о̀дметати* (се) (17), *о̀дметнути* (се) (20), *о̀дмицати* (се) (20), *о̀днéти* ијек. *о̀днјети* (се) (27), *о̀днóсити* (17), *о̀дóлети* ијек. *о̀дóлети* (се) (15), *о̀дрéдити* (се) (17), *о̀дрéђивати* (16), *о̀дрезати* (15), *о̀дрéшити* ијек. *о̀дријéшити* (се) (23), *о̀држати* (се) (31), *о̀дрóнити* (се) (17), *о̀дсећи* ијек. *о̀дсећи* (се) (16), *о̀дска́кати* (18), *о̀дска́чити* (26), *о̀ду́зети* (се) (21), *о̀ду́шити* (се) (19), *о̀жећи* (се) (21), *о̀живети* ијек. *о̀живјети* (се) (19), *о̀живити* (16), *о̀живљавати* (се) (22), *озбиљан* (15), *означáвати* (16), *о̀каменити* (се) (15), *о̀квир* (21), *о̀кинути* (се) (19), *о̀кно* (16), *о̀ко* (28), *о̀ко* (предлог) (18), *о̀кренути* (се) (41), *о̀крéсати* (се), (18) *о̀кретати* (се) (45), *о̀криље* (15), *о̀кру́жити* (се) (17), *о̀купити* (се) (25), *о̀кце* (15), *о̀лабáвати* (се) (21), *о̀лако* (15), *о̀лујан* (15), *о̀лук* (17), *о̀љу́шити* (се) (17), *о̀ма́кнути* = *о̀маћи* (се) (30), *о̀ма́хнути* (се) (23), *о̀мицати* (се) (21), *о̀млáдити* (се) (15), *о̀мрсити* (се) (23), *о̀нáкo* (33), *о̀пáк*<sup>2</sup> (23), *о̀пáлити* (се) (32), *о̀парити* (се) (17), *о̀пасати* (се) (18), *о̀пирати* (се) (19), *о̀плéсти* (се) (26).

**3.2.1.** *Опште напомене о грађи.* Бројањем лексема из прве групе (т. 3.1.1), где су сабрани број значења и број изразá, нашли смо следеће: у 16. књизи (*нокат* — *одврзивати*) 89, а у 17. (*одвркао* — *Опово*) 78, дакле, укупно 167 лексема (око 1% свих лексема анализираних томова). У прва три тома РСАНУ, истим моделом пребројавања, забележено је такође 167 полисемних лексема — у првој књизи (*а* — *Богољуб*) 27, у другој (*богољуб* — *Вражогрнци*) 65, у трећој (*вразнути* — *гушчурина*) 75, што чини 0,4% лексема из прва три тома<sup>6</sup>.

<sup>6</sup> У првом тому је забележено 16.212 лексема, у другом 15.344, а у трећем 14.985 лексема — укупно 46.541 лексема (наведено према Вуловић и др. 2008:172).

**3.2.2.** Бројањем лексема које имају минимум 15 значења (основно значење и сва секундарна значења) (т. 3.1.2) добили смо број 130 – 67 лексема забележених у 16. тому, 63 у 17. Ако се позабавимо статистиком, добићемо следећи податак: 16. том бележи 7.968, а 17. том 8.056 лексема (подаци наведени према Вуловић и др. 2008: 172); укупан број лексема које улазе у ова два тома је око 16.000, што значи да минимум 15 значења има око 0,8% лексема из наше грађе.<sup>7</sup>

Ако их поделимо по врстама речи, добијамо следећи резултат:

94 глагола – 31 несвршен, 63 свршена;

24 именице – 13 мушког рода, 5 женског рода и 6 средњег рода;

6 придева (*обилан, огњевит, огњен, озбиљан, олујан, opak*);

2 прилога (*олако, онако*);

3 предлога (*о, од, око*);

1 узвик (*о*).

**3.2.3.** Видимо да је у нашој грађи убедљиво највише глагола, око 70%, а затим именица, око 20%. Дакле, то су променљиве речи, које ступају у бројне односе са другим лексемама.<sup>8</sup> Од осталих променљивих речи имамо придеве (5%), а осталих 5% чине непроменљиве речи. Такође, запажамо да је глагола свршеног вида дупло више од глагола несвршеног вида. Овај податак не значи да, генерално, глаголи свршеног вида имају развијенију полисемантичку структуру, већ је овакав однос последица чињенице да велики део грађе чине префиксирани глаголи (о полисемији код глагола в. и т. 7).

**3.3.** Велика заступљеност променљивих лексема међу полисемним лексемама поклапа се и са резултатом до кога је дошао и проф. М. Дешић у својој анализи, где он каже да “богатство облика стоји у некој вези са богатством значења” (1990:5).<sup>9</sup> Ово запажање потврђује, на темељу вишегодишњег лексикографског искуства, и М. Радовић-Тешић (2009:94-95), која истиче да је богатство значења неке лексеме “у сразмери ... управо са њеном способношћу ступања у различите синтагматске и парадигматске односе”.

**4.1. Неке карактеристике полисемних лексема.** Полисемија је одлика лексема домаћег порекла (в. Дешић 1990:5). Доказ за то је што међу полисемним лексемама из наше грађе имамо само једну лексему уз коју је назначена страна етимологија – *олук*, позајмљену из турског језика. Моносемантичност туђица проистиче из особености њиховог семантичког садржаја. Како износи Д. Гортан-Премк (1997:41), туђице имају мању способност семантичке и деривационе дисперзије јер “улазе у језик као номинационе јединице са семантичким садржајем у коме је изражена појмовна вредност, док остали елементи значења готово изостају”. Да бисмо на већем броју примера видели шта је омогућило лексеми страног порекла да развије богату полисемију, потражили смо у осталим томовима РСАНУ још таквих лексема. Нашли смо неколико: *вео, кула, лула, маказе*. Све ове лексеме именују пред-

<sup>7</sup> Колико се овај проценат разликује од оног који ће бити добијен пошто РСАНУ буде завршен, и пошто буде направљен комплетан списак полисемних лексема српског језика, забележених у РСАНУ, видеће се у будућим истраживањима.

<sup>8</sup> И у раду проф. М. Дешића је највише променљивих речи – 100 именица, 44 глагола, 20 придева.

<sup>9</sup> Такође, М. Дешић наводи запажање да постоји и одређена веза између акцента и броја значења. Семантички разубене лексеме имају и велики број промена у морфолошкој парадигми (1990:5).



мете или објекте са којима се човек свакодневно сусреће, или их је више користио у прошлим временима, дакле, оно што је блиско човековом искуству (в. и т. 4.2). Највећи број секундарних значења ових лексема настао је метафоричким преносом на основу сличности по изгледу. Овакве лексеме су давно ушле у наш језик, па се више ни не осећају као стране, а доказ за то је њихова развијена полисемантичка структура.

4.2. Ако погледамо када се употребљавају полисемантичне лексеме, видећемо да се, као и у прва три тома РСАНУ, вишезначношћу издвајају речи из човековог свакодневног живота. То су, најпре, лексеме које се односе на делове тела (*око, образ, нокат, нос* и сл.) радње, активности у којима човек учествује или које (свакодневно) обавља (*обути, облизивати, одиграти, однети, опећи, објавити, обрнути, обијати, одвратити, одскочити* и сл.). Ту су и предмети које свакодневно користи савремени човек или их је користио човек из прошлости (*опанак, огњиште, огледало, окно, ограда* и сл.). Р. Драгићевић (2007:131) наводи да се у процесу асоцијативног повезивања безимених предмета са другим предметима најпре сетимо онога што нам је најближе (а то су тело, делови тела, кућа, храна, пиће).

4.3. Такође, у нашој грађи имамо и примере да велики број значења често имају и основна, мотивна лексема, и лексема која је од ње изведена (*одговор : одговорити : одговарати; огледати (се) : огледало; обележје : обележити : обележавати; огањ : огњен : огњевит : огњица : огњиште* и др.). Изведене лексеме су, по правилу, дво-референтне, њихови референцијални односи мотивисани су и речју у творбеној основи и семантичком вредношћу творбеног форманта (Гортан-Премк 1997:129). Новонастала лексема садржи у себи и семантику мотивне лексеме, али и семантику творбеног форманта. Због тога и наведене изведене лексеме имају развијену полисемантичку структуру.

5.1. **Специфичности полисемних лексема на творбеном плану.** Осврнућемо се и на творбу лексема из наше грађе. У анализи лексема у прва три тома РСАНУ (Дешић 1990:6-7) констатовано је да има највише простих лексема, а изведених знатно мање, а да нема ниједне сложенице, односно да су изведенице и сложенице семантички мање разуђене од простих, неизведених лексема.

5.2. У нашој грађи, с обзиром на чињеницу да је у два прегледана тома РСАНУ обрађена лексика настала префиксалном творбом префиксима *о-, об-, од-*, простих, неизведених лексема нема много (*око, образ, оквир, огањ* и сл.). Највише је сложених лексема. М. Радовић-Тешић (2009:105) објашњава да се приликом префиксације модификује лексичка основа на значењском плану, па се развијају и нова значења. Поред сложеница, заступљене су и изведенице, а најпродуктивнији творбени суфикс је *-ица* (*огњица, овчица, облица, ноћница*). Бројне су и именице настале префиксално-суфиксалном творбом (префикс + основа + суфикс или нулта морфема) (*облук, окриље, одговор, озбиљан*).

5.3. У раду М. Дешића (1990:7) речено је да полисемне лексеме најчешће имају једнословну или двословну основу (која садржи до пет фонема), односно да се повећавањем броја слогова, односно фонема у основи речи, најчешће смањује број значења. Тај закључак потврђује и лексика из наше грађе.



**6.1. О механизима настанка секундарних значења лексема.** Семантичка структура полисемних лексема је сложена, чини је примарно значење и одређен број секундарних значења. Секундарна значења могу настати различитим лексичким механизмима<sup>10</sup> – метафором, метонимијом, синегдохом и сл. Навешћемо сада неколико примера настанка новог значења наведеним механизмима.

**6.2.1.** Метафора представља преношење номинације са једног појма на други на основу сличности. Како се наводи у лексиколошкој литератури (в. Гортан-Премк 1997:89-109; Драгићевић 2007:148 и др.), сличност изворног и циљног појма је заснована на некој компоненти, као што је боја, облик, величина, функција и сл. Да би лексема могла послужити за метафорично именовање новог појма, како наводи Д. Гортан-Премк (1997:88), она мора припадати уском делу општег лексичког фонда, односно мора бити позната највећем делу говорника, мора бити проста реч или дериват који у свом садржају има семантику лексеме која му је у основи, а нова семантичка реализација лексеме мора се приближити основној семантичкој реализацији.

**6.2.2.** Даћемо неколико примера за развијање секундарног значења метафором:  
**нос** – **1.а.** ‘орган у предњем делу човечије главе, између очију и уста који служи за дисање и у којему се налази чуло мириса; предњи, спољашњи део тога органа’.  
**1.б.** ‘одговарајући део животињске њушке’. **2.** ‘назив за делове разних предмета или делове тела који подсећају (обликом или положајем) на нос’ **а.** ‘предњи део рибље главе’; **б.** ‘навише савијени врх опанка и неких папуча; траг, отисак тога врха’; **в.** нераспр. ‘врх, предњи, ојачани део ципеле’; **г.** ‘истурени, обично сужени, зашиљени или савијени део разних предмета, направа, оружја, алатки и сл.’; **ђ.** ‘предњи, обично оштри крај брода, чамца (и сличних пловних објеката); предњи крај авиона’; **е.** ‘истакнути, истурени део стене, брда, планине, острва и сл’.

Секундарна значења лексеме *нос* развила су се на основу метафоричних асоцијација по облику. Основни семантички садржај и секундарни семантички садржаји имају заједничке семе ‘предњи’ и ‘истакнут’.

За глаголску метафору наводимо, као пример, глагол *ољуштити*:

**ољуштити** – **1.а.** ‘одвојити, скинути љуску, кору (са плода воћа, поврћа и др.); уопште скинути горњи слој са нечега, огулити’; **1.д.** фиг. ‘отклонити оно што скрива суштину, бит нечега, оголити’.

За оба значења заједничка је сема ‘одвојити нешто од нечега’.

**6.3.1.** Метонимија је, такође, веома заступљена у процесу семантичке дисперзије лексема српског језика и представља преношење значења између два појма

<sup>10</sup> Д. Гортан-Премк (1996:105-123) наводи да распоред дефиниција у речнику треба да буде такав да се прво даје дефиниција којом се именује основни семантички садржај, па дефиниција којом се означавају метонимијски садржаји, потом садржаји настали механизмом синегдохе, па метафором, док се терминолошки и други садржаји дају на крају групе којој припадају. Међутим, како истиче М. Радовић-Тешић (2009:97), то у пракси није ни приближно тако, али овакав поредак значења може дати подстрек лексикографу у ком правцу да иде у одређивању поретка значења. Такође, ова ауторка примећује, што смо и ми уочили читањем литературе, да теоретичари, као примере семантичких примера у развоју значења речи, углавном “узимају имице (и то несумњиве примере), знатно ређе придеве, а још ређе глаголе или прилоге, код којих разноврсни синтаксичко-семантички склопови изазивају понекад непремостиве тешкоће чак и за лексикографе високог стручног образовања” (2009:97).

према блиској вези. Веза међу појмовима може бити просторна, узрочно-последична, временска и сл. Метонимијом су настала наведена секундарна значења следећих лексема:

**образ**<sup>1</sup> – **1.а.** ‘део људског лица између ока, носа, уста, браде и уха’. **4.** покр. ‘виђена, угледна, поштована особа, лице’.

**опанак** – **1.** ‘лака сељачка обућа обично од коже (свињске, говеђе и сл., понекад са гуменим ђоном) која се притеже око ногу каишем и сл. (каткад са кљуном, навише савијеним врхом)’; **2.** фиг. ‘човек сељачког порекла, сељак’; **3.** покр. ‘мера за дужину, отприлике ширине длана, подланица’.

**нокат** – **1.б.** ‘предњи, слободни крај тога рожнатог слоја који расте над јабучицом прста’; **7.** заст. покр. ‘јединица мере за дужину од око 1–2 mm’.

**опак** – **1.а.** ‘који другима жели и наноси бол, штету, зло, непријатност, зао, суров, немилосрдан; који је својствен таквој особи или одражава такве особине’. **2.а.** ‘који узрокује зло, несрећу, који изазива рђаве, опасне последице, кобан; који је испуњен злим слутњама, злослутан, злокобан’.

**ољуштити** – **1.а.** ‘одвојити, скинути љуску, кору (са плода воћа, поврћа и др.); уопште скинути горњи слој са нечега, огулити’; **2.а.** ‘плитким орањем отклонити, уништити биљни покривач са тла’.

Д. Гортан-Премк (1997:75), говорећи о метонимији, каже да се архисема полазног семантичког садржаја трансформише, односно мења се ранг њеног основног и пратећег садржаја – оно што је у полазном садржају архисеме било пратећи елемент, постаје у циљном садржају основни елемент. Посматрајући наше примере можемо навести следеће метонимијске формуле (наводимо их према обрасцима који су забележени у Драгићевић 2007:169-172): нпр. део тела → особа (*образ*); део тела → мера (*нокат*); материјал → производ од тог материјала (*олово*); обућа → човек за кога се везује та обућа (*опанак*); који има неко својство → који узрокује неко својство (*опак*); обрадити неким деловањем → узроковати тим деловањем (*ољуштити*).

**6.4.** Лексеме могу развити значења и синегдохом, која представља преношење значења према односу део – целина. То значи да лексема која означава део именује и неки појам у целини, или именујући целину, именује и део. Д. Гортан-Премк (1997:82) запажа да синегдоха именује само пренос имена дела какве целине на саму целину, и то најважнијег дела, онога који је симбол целине, а да примера за обрнуто није пронашла. И ми смо нашли потврде само за пренос имена дела целине на саму целину:

**нос** – **1.а.** ‘орган у предњем делу човечије главе, између очију и уста који служи за дисање и у којему се налази чуло мириса; предњи, спољашњи део тога органа’.

**нокат** – **1.а.** анат. ‘тврди рожнати слој, плочица која покрива и штити горњу страну на последњем чланку прстију руку и ногу у човека, *unguis*’; **1.б.** ‘предњи, слободни крај тога рожнатог слоја који расте над јабучицом прста’.

**6.5.1.** Често, једна лексема има више значења, која су повезана заједничком семом. Основно значење се конкретизује, остварује у различитим подзначањима. На пример, основни семантички садржај и секундарни семантички садржаји лексеме *олук* имају заједничке семе:

1. 'обично лучно направљен жлеб за одвођење или довођење воде' **а.** 'лимена, камена или бетонска цев на кући којом отиче вода (обично с крова)'; **б.** 'цев кроз коју тече вода из чесме, лула'; **в.** 'дрвено корито низ које се вода слива на воденички точак, бадањ'; **2.а.** 'јарак, канал за отицање воде'; **2.б.** 'канал у стаји за одвод мокраће, осоке; уопште канал за дренажу одређеног затвореног простора'; **2.в.** 'природно удубљење, улегнуће, усек у земљи или другој подлози којим отиче вода'; **2.г.** 'уопште лучно, жлебасто удубљење, жлеб'; **3.** 'жлеб којим циркулише роба, материјал и сл. у радионици, млину, продавници'.

Свим овим значењима су заједничке семе 'жлеб/канал' и 'којим нешто отиче, циркулише'.

**6.5.2.** Или, код глагола *ољуштити* – **1.а.** 'одвојити, скинути љуску, кору; уопште скинути горњи слој са нечега, огулити'; **1.б.** 'скинути листове са кукурузног клипа, окомушати'; **1.в.** 'сљустити, здерати (кожу)'; **1.г.** 'одвојити слој нечега од подлоге'; **1.д.** 'отклонити оно што скрива бит, суштину нечега, оголити'; **1.ђ.** 'уклонитим одбацити, ослободити од нечега'; **2.а.** 'плитким орањем отклонити, уништити биљни покривач са тла'.

Заједничка сема основног значења и секундарних значења овог глагола је 'одвојити, уклонити нешто од нечега'.

**7.1. Закључци.** На основу изложеног можемо извести одређене закључке. У нашој грађи, коју чине лексеме из 16. и 17. тома РСАНУ, бројали смо лексеме са минимум 15 значења (где смо укључили сва значења и подзначења) и добили број 130, што чини око 0,8% свих лексема из нашег корпуса. Од укупног броја вишезначних лексема око 90% чине глаголи и именице, што значи да је богатство облика у некој вези са богатством значења.

**7.2.** Такође, утврдили смо да је полисемичност најчешће одлика лексике домаћег порекла, пошто само једна лексема из нашег корпуса има страну етимологију (*олук*).

**7.3.** Лексеме које одликује семантичка разуђеност односе се на предмете, појаве и радње које су везане за човека – његово тело, свакодневне активности, предмете које употребљава и сл.

**7.4.** Анализа нашег корпуса показала је да највећи број лексема, које смо оквалификовали као вишезначне, нису, са становишта творбе, просте, неизведене, што је и очекивано с обзиром на то да су највећи део корпуса заузеле лексеме настале префиксацијом, додавањем префикса *о-*, *об-*, *од-* испред основне лексеме, која и сама има развијену полисемантичку структуру, а префиксацијом се семантичка структура још више шири.<sup>11</sup>

**7.5.** Даље, видели смо да је полисемија одлика лексема чија се основа најчешће састоји од пет фонема, односно да је краћа основа неке лексеме често предуслов да она има развијенију полисемантичку структуру.

**7.6.** Полисемне лексеме које смо анализирали своја значења најчешће развијају механизмима метафоре, метонимије и синегдохе. Забележили смо и 25 видских парова полисемних глагола. Семантичко подударане видских парова је

<sup>11</sup> Претпостављамо да ће исти резултати бити добијени и у каснијим томовима РСАНУ, кад лексеме настају додавањем префикса *по-*, *под-*, *пре-*, *раз-*, *са-* и сл.

делимично, али има и потпуно различитих значења, јер ове лексеме кренувши од исте семантике, иду у свом развоју у неколико различитим путевима.

7.7. Ако наше резултате упоредимо са резултатима до којих је дошао проф. М. Дешић, видећемо да се они готово поклапају – и он је у својој анализи нашао да именице и глаголи имају највише значења, односно да се полисемијом одликују углавном променљиве речи; нашао је да лексеме домаћег порекла имају далеко развијенију полисемију него позајмљенице; такође, нашао је да је полисемија одлика лексема које се односе на човеков свакодневни живот (делове тела, предмете са којима се свакодневно сусреће, биљке и животиње које су му блиске), што је и наш закључак; нашао је да су вишезначне лексеме углавном и краће (њихова основа садржи највише пет фонема); један од закључака је и да највише значења имају просте речи, а изведенице и сложенице су семантички имају знатно мање значења. Овај последњи податак се разликује од наших резултата, али то је и разумљиво, с обзиром на чињеницу да нашу грађу највећим делом чине префиксирани лексеме, углавном глаголи.

7.8. Овим прилогом ћемо, надамо се, допринети потпунијем сагледавању полисемије у српском језику, али и проширити списак вишезначних лексема, који ће, уз преглед неанализираних томова РСАНУ, а нарочито кад овај речник буде готов, бити употпуњен свим полисемним лексемама српског језика. Изучавање полисемије је веома важна област у изучавању језика, јер “богатство једног језика не мери се само бројем речи него и способношћу тих речи да искажу посебна изражајна нијансирања и танане семантичке преливе” (Радовић-Тешић 2009:95).

## Литература

- Вуловић, Наташа, Марија Ђинђић, Данијела Радоњић (2008), “Реч више о Речнику САНУ”, *Књижевност и језик* LV/1-2, 171-182.
- Гортан-Премк, Даринка (1996), “О лексикографској дефиницији и систему лексикографских дефиниција у једнојезичном речнику”, *Прилози* 21/2, 105-123.
- Гортан-Премк, Даринка (1997), *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Институт за српски језик САНУ, Београд
- Грицкат, Ирена (1984-1985), “Одlike глаголског видског парњаштва као семантички индикатори”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXVII-XXVIII*, 197-203.
- Дешић, Милорад (1990), *Из српскохрватске лексике*, Универзитетска ријеч, Никшић
- Драгићевић, Рајна (2003), “Механизми настајања секундарних значења лексема”, *Српски језик* VIII/1-2, 221-229.
- Драгићевић, Рајна (2007), *Лексикологија српског језика*, Завод за уџбенике, Београд
- Згуста, Ладислав (1991), *Приручник лексикографије*, Завод за уџбенике и наставна средства, Сарајево
- Клајн, Иван (2002), *Творба речи у савременом српском језику*, Први део, Слагање и префиксација, Београд
- Пешикан, Митар (1973-1974), “Трећина посла на изради Речника САНУ”, *Наш језик* XX/1-5, 11-22.
- Радовић-Тешић, Милица (2009), *С речима и речником*, Учитељски факултет, Београд *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Српска академија наука и уметности, Београд, томови 16 (2001) и 17 (2006).